

Kom Rambo från Göteborg?

Den i USA, åtminstone förr, mycket odlade äppelsorten Rambo påstås ha uppkommit ur en äppelkärna som tagits med från Göteborg, men denna historia är omgärdad av frågetecken.

Visst är äpplen från Amerika ofta "störst, bäst och vackrast". Den här sorten är också av den typen.

Det finns en lång och mycket tveksam historia som påstår att det existerar ett samband mellan en kärnsådd redan år 1638 i "Nya Sverige" i Delaware, USA och Ramberget på Hisingen i Göteborg. En man vid namn Peter Gunnarsson ska ha tagit med sig äppelkärnor som han hämtat från Ramberget. (Kallades också Ram-bo-berget. Ram är ett gammalt namn för korp.)

Rambo 2017.

På nätet kan man finna en artikel av Hans Ling: *Om äpplet Rambo* där historien om uppkomsten berättas och bildas sig en egen uppfattning. Där finns också beskrivet hur filmkaraktären Rambo fick sitt namn.

Vad man frågar sig är varför vi inte har några föräldra-äppelsorter från Göteborgstrakten som liknar 'Rambo'? Det är inte säkert att det på 1630-talet fanns några äpplen alls vid Ramberget även om det finns herrgårdar i Göteborgstrakten som kan ha odlat äpplen då. Så vitt vi känner till var det bara i några få adels- och slottsmiljöer det odlades äpplen. Kanske kan en DNA-studie bevisa sanningshalten i någon del av historien.

Johnny Appleseed

En annan historia som ofta har berättats är om en man som kallas Johnny Appleseed (hans riktiga namn var Jonathan Chapman, läs mer i Näslund 2000). Runt sekelskiftet 1700 vandrade han omkring i USA och spred äppelodling genom att så äppelkärnor. Vad det var för äppelsorter som uppkom

är en svårbeskriven historia, men att 'Rambo' istället kan ha uppkommit på det sättet känns mycket troligare.

Peter Gunnarsson tog sig senare namnet Rambo och den släkten finns fortfarande kvar och värnar historien om Rambo-äpplets härstamning från Göteborg. Genom ett anslag från en av de svenska Kungliga fonderna kunde ympris skickas 2006 från USAs genbank vid Cornelluniversitet, Ithaca, New York till Växtskyddsinspektionen för karantän. Senare rensades materialet från alla virus och parasiter av Gunilla Åhman vid Företaget ScanBi och okulerades till 10 träd. Jag har varit i kontakt med genbanken (del av *the US National Plant Germplasm System*) men inte fått särskilt mycket fakta om sorten. De har försäkrat att det vegetativa materialet som sändes till Sverige var från ett träd av sorten 'Rambo-Red Summer' alltså en avkomma (sport) som ofta blir helröd. Deras dokumentation kunde inte verifieras längre än att trädet 1984 kom från den lokala genbanken i Washington. Något moderträd nämns inte. Koppling till familjen Rambos historia saknas i deras data. Det hindrar inte att de sände ett vidarebefordrat gammalt mail från Rambosläkten, där den gamla historien som Hans Ling berättar, finns med.

Plantering av Rambo i Sverige

Redan den 21 maj året efter planterades det första trädet av sorten under högtidliga former vid 300-årsjubileet

Foto: Evasiade

I maj 2007 planterades ett Rambo-träd vid Lövsta herrgård under närvaro av Herbert Rambo, ättling till utvandrarerna från Göteborg.

Samma träd efter första beskärningen 2016.

Rambo. Dessa frukter har vuxit vid Lövsta herrgård utanför Uppsala 2016. Äpplena är stora och röda men några har tecken på pricksjuka som ofta dyker upp på frukt från unga träd.

av Carl von Linnés födelse. Vid Lövsta gård sköttes planteringen av SLUs dåvarande rektor Lisa Sennerby Forsse och den amerikanske ambassadören Michael M. Wood i närvaro av Herbert Rambo, en släkting till utvand-raren från Göteborg. Bredvid sattes ett 'Fredrik'-träd som levererades av Hilde Nybom från Balsgård. Även på Linnés Sävja och vid den ameri-kanska Ambassaden i Stockholm har 'Rambo'-träd planterats. Eventuellt har ytterligare ett träd planterats nära Ramberget enligt Björn Aldén.

Plantmaterialet odlades följande sä-song i Ockelbo av trädgårdsutbildning-en där, ledd av Lars Krantz. Han rap-porterade 2016 att inga köldskador hade

upptäckts på 'Rambo-Red Summer'-träden som står kvar, trots att platsen ligger på gränsen Zon IV-V. Tvärt om växer träden bra och ger god frukt enligt honom. Två träd med ursprung i Ockelbo-odlingen har planterats på Skälby som har en äppelsamling och räknas som en del av klonarkivet vid Krusenstiernska gården i Kalmar. Det är numera ett av POMs, Programmet för Odlad Mångfalds, lokala klonarkiv.

Äpple av amerikansk typ

Jag tycker sorten ser ut som ett typiskt amerikanskt äpple. Jättestort (fyra på ett kilo!), jätterött, mörkt kött, sött med viss arom/karaktär och med väldigt kraftigt skal som gör det lämpligt för

'Rambo-Red Summer'

Storlek: ett stort äpple (diameter 80–90 mm, vikt ca 200–250 g).

Form: plattrund, svaga åsar, nästan rund omkrets.

Färg: grundfärg ljusgul med nästan heltäckande mörkt röd täckfärg.

Skal: mycket tjockt, något daggigt med mycket tydliga, glesa, i täckfärgen vita skalpunkter. God arom.

Foderhåla: vid och djup, något ribbad.

Foder: litet, öppet med glesa, gröna, ludna foderblad som pekar inåt.

Skaftthåla: mycket djup och visar en grön ton utan rost.

Skaft: rödbrunt 10–15 mm långt, tjockare i änden.

Foderrör: mycket brett, koniskt med ståndarna sittande lågt. Pistillen kraftig, ej djupt kluven.

Kärnhus: litet lökformigt något öppet. Kärnrummen små, öronformade med släta väggar. Kärnor droppformade, kastanjebruna ofta tomma eller förkrympta. Kärldrängar gulgröna.

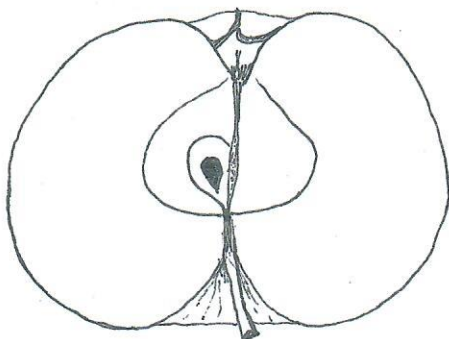
Kött: gulvitt, mör, saftigt med viss syra och arom. Brunfärgas snabbt.

Mognad: Plockas i början av oktober och kan ätas från jul och håller till maj-juni.

Blomning: medeltidig. Rosa knoppar som blir nästan vita när blommorna slår ut.

Sterilitetsgener: okända.

Härdighet: osäker, men träd har odlats sedan 2007 i zon III vid Lövsta herrgård och zon IV–V i Ockelbo utan skador.

transporter och lagring.

Det här att orden Summer lagt till är mycket märkligt då sorten beskrivs i databanken som ett hållbart vinteräpple. Förklaringen kan vara att äpplet längre söderut i USA blir ett sommaräpple som mognar tidigt. Vi kan jämföra med 'Sävstaholm' som i Skåne är ett mycket kortlivat sommaräpple men som i norra Sverige blir ett fint höstäpple som faktiskt kan lagras en tid.

Till osäkerheterna med ursprunget får vi också lägga att det i USA finns något som kallas 'Summer Rambo' med en mängd namnsynonymer och som ofta blandas samman med 'Rambo-Red Summer'. Söker man på nätet på de här namnen ser man tydligt att det finns flera olika äppelsorter som blandas ihop. I en plantskolekatalog från 1893 erbjuds i alla fall träd av både 'Rambo' och 'Summer Rambo'. En färgbild i katalogen liknar verkligen sorten 'Rambo-Red Summer' men texten verkar mer handla om 'Summer Rambo'. Björn Aldén (som jag tack-samt fått konsultera och som kommenterat den här uppsatsen) beställde hem

frukter av Rambo till äppelutställningen i Göteborgs botaniska trädgård. De visades aldrig eftersom det inte gick att komma fram till vilken sort det rörde sig om. Han skriver att det är osannolikt att den sort som nu spritts i Sverige är samma sort som omskrivs på 1800-talet som Rambo.

På föregående sidor finns i alla fall min beskrivning av sorten och bilder på de frukter jag tagit tillvara vid Lövsta herrgård 2016 och 2017. Lövsta är en del av SLUs försöksgård för djur som byggts upp intill herrgården under senare år. Den ligger nära Linnés Hammarby och är en gård som Carl von Linné besökte under en av hans Herbatationer*.

Text: **Mattias Iwarsson**

mattias.biologi@telia.com

Foto och illustration där inget annat anges: Mattias Iwarsson

*Carl von Linné tog med sina studenter på fälttekursioner (Herbatio Upsaliensis finns som trycksak) runt Uppsala. Man kan även idag vandra i hans fotspår då Uppsala kommun håller dessa stigar öppna och väl skyltade.

Dokumentation:

Hans Ling *Om äpplet Rambo*

<http://docplayer.se/5636455-Om-applet-rambo-av-hans-ling.html>

<http://www.expressen.se/gt/har-foddes-den-riktige-rambo/>

<http://horticultural-history.blogspot.se/2015/09/rambo-apple-1893-henry-c-rupp-son.html>

Näslund, G. K. 2000. *Äppelboken*. Kärnhuset.

U.S. National Plant Germplasm System, Accessionsnummer (PI = Plant Introduction) PI 588798, *Malus domestica* (Suckow) Borkh. Utvärdering av sorten 'Rambo-Red Summer' <https://npgsweb.ars-grin.gov/gringlobal/accessiondetail.aspx?id=1002738>